

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

-----***-----

**BIẾN ĐỔI TRANG PHỤC TRUYỀN THỐNG
NGƯỜI THÁI Ở XÃ SƠN HÀ,
HUYỆN QUAN SƠN, TỈNH THANH HOÁ**

Giảng viên hướng dẫn : Th.s Hoàng Văn Hùng

Sinh viên thực hiện : Lương Thị Chưng

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Em xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới phòng Văn hóa thông tin, Trung tâm Văn hóa Thể thao Du lịch huyện Quan Sơn, Ủy ban nhân dân xã Sơn Hà, và nhân dân ở trong huyện đã tạo điều kiện giúp đỡ em hoàn thành bài Khóa luận này.

Em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới các thầy, cô giáo Khoa Văn hóa dân tộc thiểu số, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội đã truyền dạy cho em rất nhiều kiến thức và đã giúp đỡ rất nhiều trong việc tìm tài liệu. Đặc biệt em xin gửi lời cảm ơn chân thành tới thầy giáo Th.s Hoàng Văn Hùng đã tận tình hướng dẫn em hoàn thành bài khóa luận này.

Do điều kiện thời gian có hạn, cùng những hạn chế về mặt kiến thức nên Khóa luận của em còn nhiều thiếu sót. Vì vậy, rất mong quý thầy cô cùng bạn đọc đóng góp ý kiến để bài Khóa luận tốt nghiệp của em được hoàn thiện.

Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, tháng 5 năm 2014

Sinh viên

Lương Thị Chụng

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Mục đích nghiên cứu	4
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	4
4. Lịch sử nghiên cứu	5
5. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu	5
6. Bố cục của khóa luận	6
Chương 1: KHÁI QUÁT VỀ KINH TẾ - XÃ HỘI NGƯỜI THÁI Ở XÃ SƠN HÀ, HUYỆN QUAN SƠN, THANH HÓA	7
1.1. Lịch sử hình thành và phát triển xã Sơn Hà	7
1.2. Khái quát đặc điểm tự nhiên, xã hội xã Sơn Hà	9
1.2.1. Đặc điểm tự nhiên	9
1.2.2. Đặc điểm xã hội	13
1.3. Khái quát về người Thái ở xã Sơn Hà	16
1.3.1. Tên gọi, dân số và sự phân bố	16
1.3.2. Nguồn gốc lịch sử	18
1.3.3. Đặc điểm kinh tế - xã hội	19
1.4. Tiêu kết chương 1	25
Chương 2: TRANG PHỤC TRUYỀN THỐNG VÀ CÁCH CHẾ TÁC CỦA NGƯỜI THÁI Ở XÃ SƠN HÀ, HUYỆN QUAN SƠN, TỈNH THANH HÓA	26
2.1. Quy trình tạo ra bộ trang phục	26
2.1.1. Chọn đất trồng bông	26
2.1.2. Chế biến bông	28

2.1.3. Công cụ - kỹ thuật cắt, may, thêu	32
2.1.4. Vai trò của người phụ nữ trong sản xuất trang phục	34
2.2 . Trang phục truyền thống	36
2.2.1. Trang phục phụ nữ	36
2.2.2 . Trang phục nam giới	42
2.2.3. Trang phục lễ hội, cưới xin	44
2.2.4. Trang phục trong tang ma, thầy mo	46
2.3. Sự giao thoa văn hóa trong trang phục truyền thống dân tộc Thái ở Sơn Hà	51
2.3.1. Sự giao thoa với văn hóa Mường	51
2.3.2. Sự khác biệt của bộ trang phục truyền thống người Thái Sơn Hà với vùng khác	53
2.4. Tiểu kết chương 2	56
Chương 3: NHỮNG VẤN ĐỀ ĐẶT RA TRONG VIỆC BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY TRANG PHỤC TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI THÁI	58
3.1. Biến đổi của trang phục truyền thống dân tộc Thái	58
3.1.1. Nguyên liệu dệt	60
3.1.2. Nguyên liệu và cách nhuộm vải	61
3.1.3. Số người dệt vải và lứa tuổi dệt	62
3.1.4. Biến đổi về cách mặc trang phục	63
3.2. Những vấn đề đặt ra và các giải pháp	64
3.2.1 . Vấn đề bảo tồn và phát huy trang phục dân tộc Thái	64
3.2.2. Những giải pháp kiến nghị	66
KẾT LUẬN	71
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	73
PHẦN PHỤ LỤC	75

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Ở nước ta có 54 dân tộc anh em, trong đó người Kinh chiếm chủ yếu, ngoài ra còn có 53 dân tộc thiểu số khác sống rải rác khắp các vùng đất trên cả nước. Mỗi dân tộc có một bản sắc riêng. Khi đến những phiên chợ của vùng dân tộc thiểu số ta có thể cảm nhận được sự đa dạng của văn hóa dân tộc qua những bộ trang phục với hoa văn độc đáo.

Tùy theo điều kiện sống, hoàn cảnh sống và điều kiện tự nhiên mà mỗi bộ trang phục của từng dân tộc được sáng tạo và biến hóa theo cho phù hợp với từng địa phương, và văn hóa của mỗi dân tộc. Khi nghiên cứu về trang phục ta có thể biết được những nét văn hóa truyền thống riêng biệt của mỗi dân tộc. Ngay từ thời nguyên thủy trang phục không chỉ có chức năng che chắn và bảo vệ cơ thể mà chứa đựng trong đó là những sáng tạo trải qua từng thời kỳ lịch sử, trang phục còn là vật trang trí, làm đẹp cho cơ thể.

Có một nhà nghiên cứu văn hóa đã nói rằng : *“Trong xã hội tiền công nghiệp, quần áo mặc trên cơ thể là cách làm mọi người biết rõ tôi là dân tộc nào, vùng nào, theo tôn giáo gì, địa vị xã hội ra sao?”*. Hơn thế nữa hầu hết các dân tộc trên hành tinh này, trang phục vốn là sáng tạo văn hóa của phụ nữ. Từ việc tìm kiếm, trồng trọt để tạo ra nguyên liệu, đến chế biến, làm sợi, dệt vải, may cắt, thêu thùa,... hầu như là công việc thiên tính của phụ nữ. Những người phụ nữ có thể hoàn toàn tự hào, trong kho tàng văn hóa phong phú của nhân loại trang phục là một khía cạnh để tạo nên sự phong phú đó.

Trang phục dân tộc Thái là một trong những bộ trang phục độc đáo trong trang phục các dân tộc Việt Nam. Dân tộc Thái khá đông trong bản danh mục các dân tộc thiểu số ở Việt Nam.

Người Thái ở Thanh Hóa sinh sống tập trung ở khu vực miền núi phía Tây Nam gồm các huyện Mường Lát, Quan Sơn, Quan Hóa, Thường Xuân, Bá Thước, Lang Chánh, Như Xuân, và một số huyện đồng bằng, ven biển như Triệu Sơn, Tĩnh Gia...Tộc người Thái gồm hai ngành Thái là Thái đen và Thái trắng cư trú phân tán ở nhiều địa phương tạo nên những sắc thái văn hóa phong phú và đa dạng.

Văn hóa Tày – Thái là một trong nền văn hóa có lịch sử lâu đời ở khu vực Đông Nam Á. Trong những năm gần đây, việc nghiên cứu dân tộc Thái không chỉ là vấn đề đặt ra cho mỗi quốc gia, mà nó còn trở thành đề tài được nhiều hội nghị khoa học về Thái được thế giới quan tâm. Một trong những giá trị văn hóa mang đặc trưng tộc người của cộng đồng Thái được nghiên cứu quan tâm đó chính là trang phục.

Do phân bố trên địa bàn rộng, định cư ở các sườn núi và bồn địa giữa núi, văn hóa Thái chịu ảnh hưởng của nhiều luồng văn hóa từ nhiều hướng khác nhau trong quá trình cộng cư với các dân tộc lân cận. Điều đó dẫn đến sự khác biệt giữa các nhóm địa phương vốn có chung nguồn gốc. Vì vậy, muốn nghiên cứu toàn diện và có hệ thống văn hóa Thái không chỉ nghiên cứu riêng nhóm Thái ở một nơi mà phải chú ý nghiên cứu ở một số nơi khác.

Trang phục truyền thống của người Thái ở Quan Sơn không chỉ có giá trị sử dụng mà còn rất nhiều giá trị khác như giá trị :

Thẩm mỹ : trang phục là công trình để thể hiện dưới góc độ mỹ thuật, hội họa cũng như sử dụng màu sắc, đường nét, hoa văn từ đó có thể hiểu được tâm lý, nhu cầu thẩm mỹ của từng cộng đồng cụ thể cũng như các cá thể trong một cộng đồng. Là nơi thể hiện thế giới quan, nhân sinh quan, vũ trụ quan về thẩm mỹ, sự sáng tạo của con người.

Xã hội: thể hiện qua qui ước được hình thành trong cộng đồng nhất định để có những bộ trang phục phù hợp với địa vị xã hội, giới, lứa tuổi cũng như hoàn cảnh khi giao tiếp. Trong đó có cả yếu tố tôn giáo, nghề nghiệp. Trang phục là yếu tố nổi trội để nhận biết xã hội, bản sắc dân tộc, đặc điểm của dân cư, của vùng miền cư trú.

Kinh tế: trang phục đã sớm trở thành mặt hàng trao đổi, mua bán giữa các vùng miền, các dân tộc. Ngày nay việc sản xuất, kinh doanh về trang phục đã trở thành một lĩnh vực kinh doanh quan trọng trên toàn thế giới.

Lịch sử: thông qua các kiểu dáng, hoa văn trang trí, màu sắc trên trang phục sẽ cung cấp dữ liệu quan trọng về 1 giai đoạn lịch sử nhất định.

Trong bối cảnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa và hòa nhập quốc tế hiện nay, chiến lược phát triển của các quốc gia đều được hoạch định trên cơ sở phát triển bền vững: Tăng trưởng kinh tế; ổn định xã hội; bảo tồn văn hóa truyền thống và giữ gìn môi trường. Văn hóa được xem như là nền tảng và cũng là mục tiêu của phát triển kinh tế - xã hội. Đảng ta đã khẳng định: *Trong điều kiện kinh tế thị trường và mở rộng giao lưu quốc tế, phải đặc biệt quan tâm, giữ gìn và nâng cao bản sắc văn hóa dân tộc, kế thừa và phát huy truyền thống đạo đức, tập quán tốt đẹp và lòng tự hào dân tộc.* Muốn được như vậy, việc nghiên cứu, tìm hiểu để thấy được các giá trị văn hóa đích thực của một tộc người; tìm kiếm giải pháp bảo tồn, phát huy,... là nhu cầu bức thiết hiện nay. Trong đó trang phục là yếu tố đầu tiên nhất để phân biệt các dân tộc với nhau. Nhưng do sự tác động của nền kinh tế thị trường cũng như giao lưu văn hóa đã có những tác động không nhỏ đến vấn đề bảo tồn trang phục của các dân tộc nói chung và dân tộc Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn nói riêng. Bộ trang phục dân tộc Thái ở xã Sơn Hà đang dần bị mai một và có nguy cơ mất đi, hoặc là biến đổi nhanh chóng. Là người quan tâm đến vấn đề này cũng

như là một sinh viên Khoa văn hóa dân tộc thiểu số, là con em sinh ra lớn lên ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa. Tôi quyết định chọn đề tài: “*Biến đổi trang phục truyền thống người Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa*” để làm đề tài Khóa luận tốt nghiệp của mình, với mong muốn sẽ góp phần vào việc bảo tồn và phát huy các giá trị văn hóa truyền thống qua trang phục người Thái tại quê nhà.

2. Mục đích nghiên cứu

Nghiên cứu đề tài này nhằm giới thiệu trang phục truyền thống và những biến đổi hiện nay trong trang phục truyền thống dân tộc Thái ở Sơn Hà. Thông qua đó, giới thiệu các giá trị của trang phục Thái trong đời sống văn hóa tâm linh, văn hóa xã hội của họ.

Bước đầu đề xuất một số giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống qua trang phục của người Thái ở Sơn Hà, vốn đang bị mai một dần trong quá trình phát triển, dưới những tác động của kinh tế thị trường.

Trang phục không chỉ có giá trị sử dụng mà còn có những giá trị khác. Đó là thông qua trang phục người nghiên cứu có thể nghiên cứu được nhiều thành tố văn hóa khác. Bảo tồn trang phục chính là cách để giúp bảo tồn nhiều thành tố văn hóa dân tộc khác.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu: Trang phục truyền thống và những biến đổi về trang phục của người Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa.

Phạm vi nghiên cứu: xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa

4. Lịch sử nghiên cứu

Trang phục truyền thống của người Thái đã được đề cập đến trong một số các công trình nghiên cứu, bài viết của các tác giả như: *Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây bắc* của Trần Bình; *Người Thái ở Tây bắc Việt Nam* của Chăm Trọng (1978); *Trang phục cổ truyền của người Thái Tây bắc Việt Nam và Nghệ thuật trang phục Thái* của Lê Ngọc Thắng; *Nghề dệt của người Thái Tây bắc trong cuộc sống hiện đại* của Nguyễn Thị Thanh Nga; *Trang phục cổ truyền các dân tộc Việt Nam* của Ngô Đức Thịnh.

Tuy nhiên, riêng về trang phục người Thái ở Thanh Hóa nói chung và người Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn nói riêng vẫn chưa có công trình nghiên cứu hoặc bài viết nào đi sâu và miêu tả cụ thể, chi tiết. Và nói đến biến đổi và những giải pháp bảo tồn và phát huy trang phục truyền thống trang phục Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn càng ít. Vì thế, đây cũng chính là một trong những lý do tôi chọn đề tài này.

5. Cơ sở lý luận và phương pháp nghiên cứu

Cơ sở lý luận: Khóa luận vận dụng những quan điểm và lý thuyết về văn hóa học của chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử. Phân tích, nhận định và đánh giá đối tượng nghiên cứu như một chỉnh thể thống nhất trong mối quan hệ tương tác với các yếu tố xã hội và không gian địa lý tộc người; đặt vấn đề đó trong mối quan hệ biện chứng, vận động và biến đổi. Trong khi xem xét, phân tích, việc nghiên cứu các yếu tố trang phục truyền thống và sự biến đổi của nó luôn được đặt trong điều kiện lịch sử cụ thể, trong bối cảnh kinh tế - xã hội xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn.

Phương pháp nghiên cứu: Để nhìn nhận, đánh giá một cách xác thực về trang phục của người Thái nơi đây, nhằm nêu bật tính chất đặc điểm của các yếu tố truyền thống cũng như sự biến đổi của nó, khóa luận sử dụng các

phương pháp: điền dã dân tộc học tại thực địa, bao gồm quan sát, phỏng vấn, ghi chép, chụp ảnh, ghi âm; sử dụng phương pháp phân tích, so sánh, thống kê, tổng hợp.

6. Bố cục của khóa luận

Ngoài phần mở đầu, kết luận và phần phụ lục nội dung khóa luận gồm 3 chương:

Chương 1: Khái quát về kinh tế - xã hội người Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa

Chương 2: Trang phục truyền thống và cách chế tác của người Thái ở Xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa

Chương 3: Những vấn đề đặt ra trong việc bảo tồn và phát huy trang phục truyền thống của người Thái ở xã Sơn Hà, huyện Quan Sơn, tỉnh Thanh Hóa

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Vương Anh (2001), *Tiếp cận văn hóa Thái xứ Thanh*, Nxb VH TT Thanh Hóa.
2. Lê Thị Ngọc Ái (1994), *Trang phục của phụ nữ Thái ở miền Tây Thanh Hóa*, VHGD – H, số 10.
3. Ban Chấp hành Đảng bộ huyện Quan Sơn, *Lịch sử Đảng bộ huyện Quan Sơn* (2006).
4. Trần Bình (2007), *Văn hóa các dân tộc thiểu số vùng Tây bắc*, Hà Nội
5. Vi Văn Biên (2006), *Văn hóa vật chất của người Thái ở Thanh Hóa và Nghệ An*, Nxb văn hóa dân tộc, Hà Nội.
6. Lê Sỹ Giáo (1991), *Đặc điểm phân bố các tộc người miền núi Thanh Hóa*, Tạp chí dân tộc học, số 2.
7. Lê Sỹ Giáo. *Lần tìm cội nguồn lịch sử của người Thái ở Thanh Hóa*. TCDTH. 1995.
8. Lê Sỹ Giáo (1979), *Tổ chức xã hội của người Thái Mường Ca Gia* (Thanh Hóa), Tạp chí dân tộc học, số 2.
9. Ban nghiên cứu và biên soạn lịch sử Thanh Hóa (2005), *Văn hóa phi vật thể Thanh Hóa*, Nxb Thanh Hóa.
10. Đỗ Thị Hòa (2012), *Trang phục các dân tộc thiểu số nhóm ngôn ngữ Việt – Mường, Tày – Thái, Kăđai*, Nxb văn hóa dân tộc, Hà Nội.
11. Nguyễn Thị Thanh Hiền (2001), *Đề cương trưng bày “Đặc trưng văn hóa Thái ở Thanh Hóa*, Bảo tàng Thanh Hóa.
12. Hoàng Lương (2001), *Về người Thái đen ở Việt Nam*, Tạp chí dân tộc học.
13. Hoàng Lương (2003), *Hoa văn Thái*, Lao động, Hà Nội.
14. Nguyễn Thị Thanh Nga (2003). *Nghề dệt của người Thái ở Tây bắc trong cuộc sống hiện đại*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.

15. Phùng Quỳnh. *Sự đan xen văn hóa Thái – Mường ở huyện Phù Yên, Sơn La*. Tạp chí dân tộc học, số 4 – 1995.
16. Sinh viên Trần Thị Ái Nhi, Giáo viên hướng dẫn T.S Bùi Minh Đạo. *Trang phục truyền thống của phụ nữ Thái ở thị trấn Mai Châu, huyện Mai Châu, tỉnh Hòa Bình*.
17. Cầm Trọng – Phan Hữu Dật (1995), *Văn hóa Thái Việt Nam*, Nxb văn hóa dân tộc, Hà Nội.
18. Ngô Đức Thịnh (1985), *Nữ phục Thái Tây bắc*, Văn hóa dân gian, H, số 2.
19. Ngô Đức Thịnh (1990), *Trang phục cổ truyền các dân tộc Việt Nam*, Nxb văn hóa dân tộc, Hà Nội.
20. TS. Lê Ngọc Thắng (1990), *Nghệ thuật trang phục Thái*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
21. Đoàn Thị Tình (1987), *Tìm hiểu trang phục Việt Nam dân tộc Việt* – Nxb Văn hóa, Hà Nội.
22. Sở văn hóa – thông tin Thanh Hóa (1985). *Mường Ca Da*, Nxb Thanh Hóa.